

УДК 378.016:81'354-044.337
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-33>

Галина СТУКАН,
orcid.org/0000-0002-5036-8095
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(Хмельницький, Україна) galastukan@gmail.com

Валентина КРИЩУК,
orcid.org/0000-0002-5913-7584
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(Хмельницький, Україна) kryshchuk86@gmail.com

Людмила ГЛУШОК,
orcid.org/0000-0003-2565-2526
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(Хмельницький, Україна) liudmyla_glushok@ukr.net

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРФОГРАФІЧНО-ПУНКТУАЦІЙНИХ НАВИЧОК ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗВО ЗА ПРАВОПИСОМ 2019 РОКУ

У статті актуалізовано проблему удосконалення орфографічно-пунктуаційних навичок здобувачів освіти за правописом 2019 р. Значення орфографічних норм надзвичайно важливе, оскільки вони сприяють успішному спілкуванню у письмій формі на всіх рівнях. Розглянуто роль вибіркової дисципліни «Правописні норми: орфографічно-пунктуаційний практикум» у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів. Встановлено, що комунікативна компетентність насамперед пов'язана із лінгвістичною, зокрема із орфографічною навичкою, яка сприяє підвищенню мовної і мовленнєвої культури. Лінгвістична компетентність в наш час набуває державної ваги.

Визначено зміст самостійної теоретичної підготовки здобувачів освіти, подано ефективні види орфографічних вправ на практичних заняттях: створення опорних схем до кожної правописної теми; укладання словникових диктантів для школярів з урахуванням змін у правописі; укладання цікавих вправ з ключем; створення проблемних ситуацій; укладання тестів різного типу на платформах «Всеосвіта», «На урок», «Каhoot», в Google forms; проведення орфографічного та пунктуаційного аналізів текстів; написання тез виступів на конференції.

З'ясовано особливості удосконалення орфографічних навичок майбутніх учителів української мови. Це, зокрема, необхідність глибокого знання історії становлення українського правопису, розуміння змін, які відбулися 2019 року, усвідомлення основних орфографічних термінів, уміння застосовувати здобуті знання з фонетики, орфоєпії, лексикології, словотвору, граматики при виконанні орфографічних дій, виконання достатньої кількості вправ, участь у мовно-літературних конкурсах.

Пропонується здійснювати цілеспрямовану систематичну роботу над засвоєнням української орфографії впродовж усього навчання; застосовувати види робіт на практичних заняттях, які розвивають орфографічну «пильність» та орфографічно-пунктуаційні вміння, а також методичні навички майбутніх учителів. Вибіркова дисципліна є доцільною як на бакалаврському, так і на магістерському рівнях, адже правописні норми потрібно постійно повторювати і закріплювати.

Ключові слова: правописні норми, орфографічні вміння, орфографічно-пунктуаційні навички, орфографічні вправи.

Halyna STUKAN,

orcid.org/0000-0002-5036-8095

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature
Khmelnyskyi Humanitarian and Pedagogical Academy
(Khmelnyskyi, Ukraine) galastukan@gmail.com*

Valentyna KRYSHCHUK,

orcid.org/0000-0002-5913-7584

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature
Khmelnyskyi Humanitarian and Pedagogical Academy
(Khmelnyskyi, Ukraine) kryshchuk86@gmail.com*

Liudmyla HLUSHOK,

orcid.org/0000-0003-2565-2526

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Khmelnyskyi Humanitarian and Pedagogical Academy
(Khmelnyskyi, Ukraine) liudmyla_glushok@ukr.net*

SPELLING AND PUNCTUATION SKILLS DEVELOPMENT OF UNIVERSITY STUDENTS ACCORDING TO THE SPELLING RULES OF 2019

The paper deals with the problem of improving the spelling and punctuation skills of university students according to the Spelling Rules of 2019. The significance of spelling norms is extremely important, since they contribute to successful written communication at all levels. The role of the elective course «Spelling norms: spelling and punctuation workshop» in the process of professional competence formation of future teachers has been considered. It has been determined that communicative competence is primarily related to linguistic one in particular spelling skills that facilitate students' language and speech culture enhancement. Nowadays linguistic competence is gaining national importance.

In the paper the content of the theoretical self-study for students has been outlined, effective types of spelling tasks for practical classes have been presented: mind-mapping for each spelling topic; compiling vocabulary dictations for schoolers taking into account the new changes in spelling; selecting interesting exercises with keys; creation of problematic situations; designing various tests and quizzes on the platforms "Vseosvita", "Na Urok", "Kahoot", using Google Forms, etc.; conducting spelling and punctuation analyses of the texts; writing abstracts for the conference.

The peculiarities of improving the spelling skills of future Ukrainian language teachers have been clarified. This is, inter alia, the need for a deep knowledge of the history of the formation of Ukrainian spelling, understanding of the changes that took place in 2019, awareness of basic spelling terms, ability to apply the acquired knowledge of phonetics, spelling, lexicology, word formation, grammar in the process of spelling activities, exercising enough, participating in language and literary contests.

The authors propose to carry out purposeful systematic work on mastering Ukrainian spelling throughout the whole training period; to apply such activities that develop spelling "vigilance", spelling and punctuation skills as well as methodological skills of teachers-to-be. The elective discipline is appropriate both at the bachelor's and at the master's degree because the spelling norms should be constantly run over and consolidated.

Key words: *spelling norms, spelling skills, spelling and punctuation skills, spelling exercises.*

Постановка проблеми. Мова – це гарант існування нації, основа її етнокультурної цілісності. Усне українське мовлення надзвичайно різноманітне і багате, але, на відміну від писемного, не кодифіковане. Сучасний український правопис – це еталон, стандарт, якого повинні дотримуватися усі: видавництва, ЗМІ, освітні заклади тощо. Недотримання правописних норм веде до порушення суспільних функцій української мови, розхитування самих норм, зокрема орфографічних і пунктуаційних, які мають свою історію і характерні особливості у порівнянні з іншими

слов'янськими мовами. Щоб зрозуміти цілком обґрунтовані зміни у сучасній редакції Українського правопису, щоб усвідомити, якою має бути українська мова, щоб повноцінно поширюватися і функціонувати у світовому просторі, слід простежити становлення правописного кодексу, починаючи з 1919 року, коли було видано перший офіційний загальнодержавний під назвою «Головніші правила українського правопису», схвалений Українською Академією наук (до цього не було загальнообов'язкової орфографії). Неоціненна заслуга у цьому професора Івана Огієнка, якому

було доручено міністром освіти І. Стешенком сформулювати правописні норми, та 30-и членів правописної комісії, яка обговорила їх і затвердила, внівши деякі зміни і доповнення.

Слід приділити особливу увагу Правопису 1928 року, який вийшов зі змінами і доповненнями, але згодом був визнаний тодішньою владою націоналістичним, тому що відокремлював українську мову від «братньої російської» (Німчук, 2002: 100). Саме у цьому правописі було уведено в алфавіт для розрізнення фонем [г] і [ґ] літеру ге, яка вживалася ще у Пересопницькому Євангелії, «Граматиці Мелетія Смотрицького», «Словарі української мови» Б. Грінченка (біля 300 слів); впорядковано правопис відмінкових закінчень іменників; запропоновано у прикметниках вищого ступеня вживати суфікс -іш-, а не -ійш- (як у російській мові), зміну префікса з- на с- перед к, п, т, ф, х; спрощення у групах приголосних, правопис іншомовних слів тощо. І хто відкидає все, що було в орфографії до 1933 р. як діаспорне, забуває, що правопис має ґрунтуватись на науковій лінгвістичній основі.

Спеціально створена 1933 року правописна комісія ліквідувала «націоналістичні» правила правопису географічних назв та іншомовних слів, змінила правила визначення роду іншомовних слів, внесла зміни в граматичну термінологію, навіть змінила ілюстративний матеріал, який мав «націоналістично-куркульський характер». Таким чином знищувалось все, властиве українській мові, з метою наближення її до російської (Німчук, 2002: 102).

Отже, цілком обґрунтованим стає поновлення у сучасній редакції Українського правопису 2019 року традицій Правопису 1928 року і логічне відображення змін у мові на сучасному етапі. Зокрема покращить орфографічні навички школярів і дорослих спрощення правопису слів з числівником пів, який із власними і загальними назвами у родовому відмінку пишемо окремо (пів яблука, пів години, пів Києва); правопис слів з іншомовними компонентами міні-, максі-, топ-, екс-, віце-, обер-, лейб- (мінімаркет, ексчемпйон, віцепрезидент, топмодель); правопис зі сполукою [йе] (фоє, Гаваї, феєрверк) та низка інших змін.

В. Німчук писав: «Єдиний правопис консолідує національну культуру, етнос. Безладне розхитування орфографічних правил призводить до дестабілізації всіх норм літературної мови, дезорієнтує її носіїв, знижує грамотність населення, викликає елементи хаосу у словниках, у яких має бути витримана правописна система (Німчук, 2002: 3).

Отже, державна мова, зокрема її стійкі і обов'язкові для всіх правописні норми сприяють усталенню грамотності усіх громадян. «Найкращий захист мови – це знати її і скрізь та завжди користуватися нею. Житиме мова – житиме й наш народ», – писав І. Ющук (Ющук, 2008: 10).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні вчені у своїх працях з'ясовують сутність компетентнісного підходу у професійній підготовці філологів, визначають базові компетентності майбутніх учителів, ведуть пошуки ефективних шляхів покращення орфографічної грамотності, удосконалення культури мовлення тощо.

Дослідниця Ю. Картава при підготовці учителів-філологів першочерговим завданням цілком справедливо вважає формування лінгвістичної компетентності, яка сприятиме удосконаленню мовної та мовленнєвої культури вчителя (Картава, 2017); науковиця Т. Симоненко, виділяючи серед інших мовнокомунікативну компетентність, наголошує на предметній компетентності – наявності професійних знань у системі філологічних дисциплін та вмінні їх застосовувати (Симоненко, 2006). Вчена Г. П'ятакова наголошує, що комунікативна компетентність тісно пов'язана з лінгвістичною – фонетичними, лексичними, орфографічними, граматичними навичками (П'ятакова, 2011: 161).

Орфографічні вміння і навички можна сформулювати лише наполегливою систематичною роботою за допомогою застосування ефективних методів та прийомів, адже орфографічна навичка формується впродовж усього життя.

Проблему підвищення орфографічно-пунктуаційної грамотності досліджують багато науковців та учителів: М. Вашуленко, В. Вітюк, В. Віщук, Г. Козачук, І. Хом'як, Н. Шкурятяна, С. Яворська та ін. Вони доводять, що найдоцільнішим для формування орфографічної вправності є метод практичних вправ.

Мета статті. Дослідження особливостей формування орфографічно-пунктуаційних навичок здобувачів освіти ЗВО за правописом 2019 року.

Виклад основного матеріалу. Важливе завдання у навчанні здобувачів освіти у ЗЗСО, зокрема у формуванні міцних орфографічно-пунктуаційних навичок, покладається на сучасних учителів української мови та літератури, які власною державницькою позицією, мовною культурою, ерудицією, повагою до української мови, літератури, історії здатні виховати національно свідомих громадян України.

Складність правопису багатьох слів потребує особливої уваги до орфографії протягом багатьох років навчання, зокрема і у ЗВО, тому що майбутні

учителі української мови повинні бути готові до успішного формування правописних навичок школярів. Як відомо, орфографічний матеріал є найскладнішим у курсі сучасної української мови. Недарма його починають вивчати ще у початкових класах, а в 5–7 класах засвоюють всі основні орфографічні правила і до кінця навчання систематично повторюють.

За новими підручниками для 5–6 класів здобувачі освіти мають засвоїти зміни, які відбулися у правописних нормах української мови. Тому майбутні учителі повинні самі бути грамотними, мати стійкі автоматизовані орфографічні навички. Проте виявляється, що вони не завжди вміють застосувати знання з фонетики, орфоєпії, словотвору, граматики під час виконання тренувальних орфографічних вправ на практичних заняттях.

У ЗВО, які готують майбутніх вчителів, удосконаленню орфографічно-пунктуаційних навичок значно допоможе такий вибірковий предмет, як «Правописні норми: орфографічно-пунктуаційний практикум». Зміст дисципліни складається з двох модулів: «Основні орфографічні правила сучасної української мови, відображені у чинному українському правописі 2019 року»; «Основні пунктуаційні правила сучасної української мови, відображені у чинному правописі 2019 року». Щодо змісту першого модуля, то особливу увагу слід приділити правопису складних слів, зокрема іменників, складним випадкам відмінкових закінчень іменників, прикметників, числівників, кличній формі, правопису власних назв, де теж відображено зміни і уточнення. З цією метою студенти насамперед мають вивчити зміни і доповнення в новому правописі та усвідомити їх причини. З цікавістю вони порівнюють правопис 1928 р. і 1933 р., трактують доцільність змін 1990 року, укладають опорні таблиці щодо змін у правописі 2019 р. Після самостійної теоретичної підготовки на практичних заняттях здобувачі виконують достатню кількість вправ, у яких враховано правописні зміни. Значною мірою користуються посібником «Новий український правопис: коментарі, завдання та вправи» (Новий український правопис, 2019), у якому систематизовано теоретичний матеріал зі змінами та дібрано вправи різного ступеня складності. На основі прикладів, поданих у чинному «Українському правописі» (Український правопис, 2019) укладають словникові диктанти для школярів, цікаві вправи з ключем, створюють проблемні ситуації, укладають тести різного типу на платформах «Всеосвіта», «На урок», «Kahoot», самостійно створюють опорні схеми до правописних тем, добирають тексти диктантів, проводять

орфографічні та пунктуаційні аналізи текстів, а також публікують тези виступів на конференціях, у яких розглядають питання формування орфографічної грамотності («Метод практичних вправ як основний для засвоєння правопису суфіксів іменників»; «Методика навчання орфографії в ЗЗСО»; «Інтерактивні методи навчання орфографії»; «Психолого-педагогічні основи процесу формування орфографічної грамотності у здобувачів освіти ЗЗСО»).

На модульні контрольні роботи студентам пропонуються тести з орфографії, створені викладачем, контрольні диктанти та орфографічно-пунктуаційний аналіз дібраних текстів за варіантами.

Самостійна робота передбачає написання есе, укладання ментальних карт, створення презентацій, укладання тестових завдань різних типів, написання тез на конференції.

Сформовані на основі теоретичних знань вміння, доведені до автоматизму, переходять у навички.

Висновки. По закінченню вивчення курсу «Правописні норми: орфографічно-пунктуаційний практикум» у групі магістрів першого року навчання ми виокремили такі особливості удосконалення орфографічних навичок майбутніх учителів української мови:

- Необхідність глибокого знання історії становлення українського правопису, розуміння змін, які відбулися 2019 року.

- Усвідомлення основних орфографічних термінів: орфограма, орфографічні навички, орфографічна «пильність», орфографічна помилка, орфографічні вміння, орфографічні правила, орфографічна дія.

- Уміння застосовувати здобуті знання з фонетики, орфоєпії, лексикології, словотвору, граматики при виконанні орфографічних дій.

- Виконання на практичних заняттях достатньої кількості вправ, які підвищують інтерес до орфографічного матеріалу, укладання опорних схем, вправ з ключем, створення проблемних ситуацій, добір матеріалу для різного виду диктантів, укладання за кожною темою тестів для школярів.

- Особливо ефективними у закріпленні орфографічних навичок виявилися диктанти за аналогією (впізнай орфограму, пригадай та застосуй правило, наведи необхідні приклади слів), тести на відповідність з пунктуації та орфографічно-пунктуаційний аналіз.

- Участь у мовно-літературних конкурсах.

Як результат – це зайняті призові місця на Міжнародному мовно-літературному конкурсі імені

Тараса Шевченка та Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика.

Нами встановлено, що цілеспрямована робота над засвоєнням української орфографії сприяє удосконаленню правописних навичок майбутніх учителів української мови і готує їх до роботи у ЗЗСО; визначено основні види робіт на практичних заняттях, які розвивають орфографічну «пильність» та орфографічно-пунктуаційні вміння; виявлено, що практичний курс «Пра-

вописні норми: орфографічно-пунктуаційний практикум» удосконалює правописні навички майбутніх учителів, забезпечує їх знаннями та методичними вміннями, підвищує мовленнєву культуру. Вибіркову дисципліну «Правописні норми: орфографічно-пунктуаційний практикум» вважаємо доцільною як на бакалаврському, так і на магістерському рівнях, адже правописні норми потрібно постійно повторювати і закріплювати, удосконалювати навички роботи зі словниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Картава Ю. К. Лінгвістична компетентність як важлива складова професіоналізму вчителя-філолога. *Соціум. Наука. Культура*: матеріали XIII міжнар.наук. інтернет-конф.(25–27 січня 2017 р.)
2. Німчук В. В. Проблеми українського правопису в XX – початку XXI ст. Кам'янець-Подільський, 2002. 116 с.
3. Новий український правопис: коментарі, завдання та вправи. 5–11 класи / упоряд. О. Г. Куцінко. Х.: вид. група «Основа», 2019. 175 с.
4. П'ятакова Г. Особливості підготовки магістрів за спеціальністю «Українська філологія» у Львівському та Вроцлавському університетах. *Вісник Львівського університету*. 2011. Вип. 27.
5. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів. Черкаси. 2006. 328 с.
6. Український правопис. Київ. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf>
7. Ющук І. Подолаймо комплекс меншовартості. *Українська мова та література*, число 12, березень 2008.

REFERENCES

1. Kartava Yu.K. Lnhvistychna kompetentnist yak vazhlyva skladova profesionalizmu vchytelia-filoloha. [Linguistic competence as an important component of the professionalism of a teacher-philologist]. *Socium. Science. Culture: Materials of the XIII International Scientific Internet Conference (25–27 January 2017)* [in Ukrainian].
2. Nimchuk V.V. Problemy Ukrainskoho pravopysu v XX – pochatku XXI st. [Problems of Ukrainian spelling in the XX – early XXI century]. Kamyanets-Podilskiy, 2002. 116 p. [in Ukrainian].
3. Novyi Ukrainyskyi pravopys: komentari, zavdannia ta vpravy. 5–11 klas [New Ukrainian spelling: comments, tasks and exercises. 5–11 forms] Compiler: O.H. Kutsenko. Kh.: Publishing group “Osnova”, 2019. 175 p. [in Ukrainian].
4. Pyatakova H. Osoblyvosti pidhotovky mahistriv za spetsialnistiu “Ukrainska filolohiia” v Lvivskomu ta Vrotslavskomu universytetakh. [Characteristic features of master’s degree training in the specialty “Ukrainian Philology” at Lviv and Wroclaw Universities]. *Bulletin of Lviv University*. 2011. Iss. 27. [in Ukrainian].
5. Symonenko T. V. Teorii i praktyka formuvannia profesiinoi movnokomunikatyvnoi kompetentsii studentiv filolohichnykh fakultetiv. [Theory and practice of formation of professional linguistic communicative competence of students of philological faculties]. Cherkasy. 2006. 328 p. [in Ukrainian].
6. Ukrainyskyi pravopys. [Ukrainian Spelling]. Kyiv. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf> [in Ukrainian].
7. Yushchuk I. Podolaimo kompleks menshovartosti. [Let’s overcome a complex of inferiority]. *Ukrainian Language and Literature*, № 12, March 2008. [in Ukrainian].